

KÉRI ANDRÁS

Antigua és a Redondai Királyság

Havannában, egy karibi világgal foglalkozó konferencián – két további résztvevő mellett – engem kértek fel egy antiguai látogatásra. Bevallom, először nem voltam oda ettől az úttól, mert jobban örültem volna egy változatosabb, izgalmasabb vulkanikus eredetű szigetnek, de aztán gyorsan megbarátkoztam a gondolattal. Néhány nap és indulunk is a Kis-Antillák szigetivébe tartozó Szélcsendes-szigetek legnagyobb és legfejlettebb tagjára, amely 1981 óta Antigua és Barbuda néven önálló állam. Rögtön gyermekkori olvasmányom, Verne Gyula könyve¹ jutott az eszembe, mert ott olvastam először e karibi szigetről, majd a magyar vonatkozásokat igyekeztem felidézni. Mindössze két Antiguán járt hazánkfia nevére emlékeztem: Balázs Dénes² geográfusára és Wass Samu³ grófjára. Utóbbi még a XIX. század közepén látogatta meg, így kettőjük útja között több mint százharminc év is eltelt.

A levegőből bármely karibi sziget pazar látvány, mégis megdöbbentett az, ami a leszállás előtt elénk tárult. A kis sziget – méretéhez képest – óriási, Vere Bird nemzetközi repülőtere fogadott, ahol már két akkora Boeing állomásozott, melyet csak jelentős forgalmú repülőtereken láthatunk. Ez még akkor is így van, ha tudjuk, a sziget stratégiai jelentőségű, s 1940-től a II. világháború végéig az USA légi- és tengeri bázisa volt. A Falkland/Malvin-háború idején pedig a brit hadsereg utánpótlása ezen keresztül jutott el a déli végekre. A szomszédos szigeteket is – pl. Saint Kitts, Nevis, Montserrat, Barbuda – innen lehet elérni parányi gépekkel.

Az első benyomások mindenütt meghatározók. A fővárosba vezető út tipikus karibi hangulatot áraszt. Saint John's élénk színűre festett, időnként díszletre hasonlító faházai és a híres londoni piros telefonfülke feltűnése ragadja meg az embert. Ez utóbbi árulkodik egykori gyarmatosítójáról. A 25 ezer lakosú, 1632-ben alapított város a

szigetország egyetlen mélytengeri kikötője és idegenforgalmi központja. Itt kötnek ki a luxusturizmusra berendezkedett óriási üdülőhajók. Anakronisztikus látvány, ahogy ezek a monstrumok a város fölé magasodnak és szinte ijesztő, ahogy elkezdik önteni magukból a zömében amerikai turisták hadát, akik pillanatok alatt ellepik az addigi nyugodt életet élő városka utcáit. A híres Market street üzletei – és a Redcliffe Quay bevásárlóközpont – gyorsan megtelnek. Persze csak a kívülállók számára feltűnő ez a kevésbé várt esemény. A szigetlakók erre rendezkedtek be, ez jelenti a napi megélhetésük fő forrását, és ez is legfeljebb nyolc órát tart, mert ennyi időt tartózkodnak általában a kikötőben ezek a „luxuskonténerek”. Ilyenkor az a legjobb, ha a szigetre kíváncsi utazó Antigua belseje felé veszi útját. Egyetlen nap elég arra, hogy körbeautózzuk és minden érdekesebb látványját megtekintsük. Fontos, hogy az órajárasnak megfelelően menjünk körbe a balra tarts miatt – így könnyebb a bámészkodás. Egy helyi mondás szerint Antigua „egyetlen óriási strandból áll, melynek közepén sziget van”. A 365 strand szigetének is nevezik, azaz minden napra jut belőle egy.

A minket váró fogadóbizottságban egy idősebb fekete férfi megkérdezte tőlem, hogy én vagyok-e a delegáció magyar tagja. Válaszomra egy jól érthető „Jó napot”-tal üdvözölt. A későbbiekben kiderült, hogy ő volt a helyi, magyar származású miniszter mindenese, akitől megtanult néhány szót. Ez volt az igazi meglepetés. Ő volt Wizinger Zoltán, aki az 1930-as években, a második világháború előszelét megérezve menekült el itthonról Nagy-Britanniába. A háború kitörése után az angolok, mivel orvos volt a szigetre vezényelték, ahol le is telepedett, és az 1970-es évek végén Antigua egészségügyi miniszterének nevezték ki. A rövid látogatás alatt volt miről beszélgetnünk és máris jobban éreztem magam. Már nem is érdekelt annyira, hogy a szigeten nincs sok látnivaló – igaz, nem is ezért jönnek ide a turisták, hanem pihenni – és hogy a Kis-Antillák külső, üledékes mészkőből felépülő szigetivének vonulatába tartozik.

Antigua okos idegenforgalmi politikája a luxusturizmusra épít. Itt nincs tömegturizmus, bár a hajókból áradó turistahad időként ezt a képzetet kelti. Túlnyomó többségük az Egyesült Államokból, Nagy-Britanniából és Kanadából jön. Exkluzivitását jól jelzi, hogy számos híresség itt alakította ki búvóhelyét, mint pl. Eric Clapton, Giorgio Armani, Bill Gates, vagy az író Ken Follett. Ez utóbbi Antigua északi partjánál fekvő Long Island tulajdonosa. A gazdaság motorját képező turizmus után „adóoptimalizálást” lehetővé tevő adóparadicsom jellege is jelentős bevételeket hoz a konyhára, bár 2013-ban, az egykori brit fennhatóság alatt álló területeken is, persze európai nyomásra, komoly korlátozásokat vezettek be a banktitok részleges feloldásával.

Antigua és Barbuda	Terület (km ²)	Lakosság (2012)	Indián neve	Történelmi neve	Legmagasabb pontja
Antigua	280	86 000	Waladli	Santa María la Antigua	Monte Obama 402 m
Barbuda	161,5	2000	Wa'omoni	Barbado*	Highlands 39 m
Redonda	1,6	-	Ocanamanru	Santa María la Redonda	King Juan's Peak 296 m
Összesen	443,1	88 000			

*nevét a szakállas fügéről (*Ficus citrifolia*) vagy a szakállas indiánokról kapta

1 Verne Gyula: Az Antillák világa című könyve először 1905-ben jelent meg Budapesten, a Franklin-Társulat kiadásában.

2 Balázs Dénes: Szigetről szigetre a Kis-Antillákon, a szerző kiadása, Érd, 1994

3 Wass Samu gróf utazása Nyugat-Indiában, Pallas Rt., Budapest, évszám megjelölése nélkül.

Antiguának nincs kitermelhető ásványkincse. Szerény ipara ellenére a térségben kimagaslók: Nagy-Britanniából érkező alkatrészekből gépkocsit és villamos berendezéseket szerelnek össze. Kicsi kőolaj-finomítója elsősorban a belső igények kielégítésére szolgál, az ültetvényes gazdálkodás maradékából cukor- és rumgyártás (a leghíresebb a Cavalier), valamint a gyapotfeldolgozás (textil- és ruhaipar) érdemel említést. Mezőgazdasága önellátásra és trópusi gyü-

St. John's, a főváros

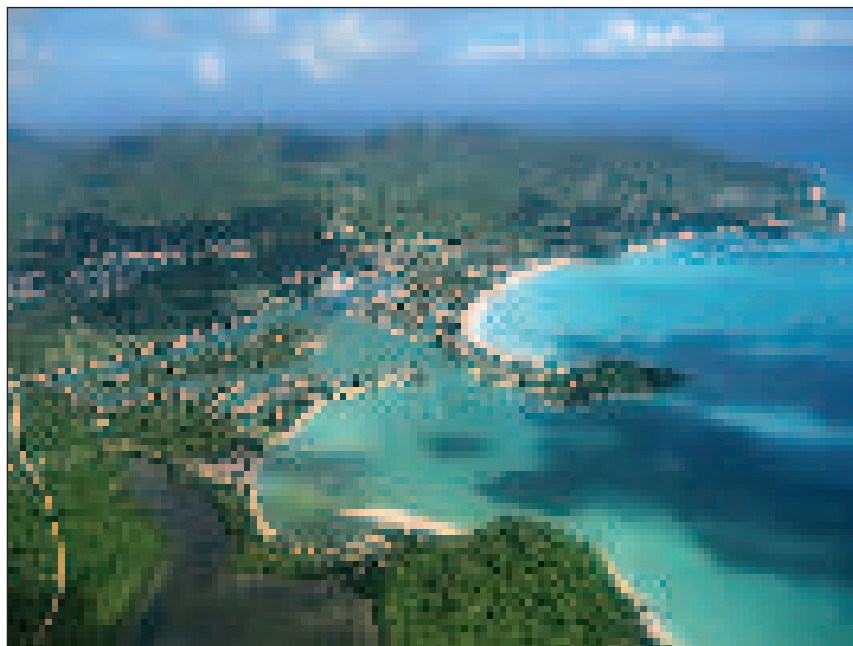
mölcsstermesztésre (banán, mangó, ananász) rendezkedett be. A szegénységnek nincsenek feltűnő nyomai, ami talán abból is ered, hogy az egy főre jutó GDP 16 400 USD.

Antigua történelme nem bővelkedik fordulatos eseményekben, s ebben is eltér karib-tengeri társaitól. Az első lakói, a ciboney indiánok i.e. 2400 körül népesíthették be, majd őket követték az arawakok és a karibok. Kolumbusz 1493-ban fedezte fel s nevezte el a sevillai Santa María la Antigua templomról. A szigetcsoport kiesett a spanyolok érdeklődési köréből és a vízhiány is hátráltatta a letelepedést. „Mivel kevés folyó- és forrásvíz volt rajta, az élelmes angoloknak az volt az első dolguk, hogy nagy és mély ciszternákat építettek, amelyekben meggyűjthették az esővizet” – írja Verne Gyula – és persze öntözhatték földjeiket. Az első telepések Saint Kittsről érkeztek 1632-ben és dohánytermesztésbe kezdtek. 1640-ben Dominica szigetről érkező karibok támadták meg és rabolták el a kormányzó Edward Warner feleségét és gyermekeit. 1666-ban franciák foglalták el a karib indiánok segítségével. Antiguát kirabolták és lerombolták, a rabszolgákat elvitték. E rövid megszállás kivételével végig angol kézen volt. 1674-ben ismét a dominicai karibok támadták meg. A történelem különös fintora, hogy az indiánok vezetője szintén Warner volt, Sir Thomas Warner Saint Kitts gyarmatosítójának és első kormányzójának indián fia. A karibok azért segítették a franciákat, mert elismerték fennhatóságukat Saint Vincent és Dominica

szigetei felett. A XVII. század közepén a barbadosi Codrington család honosította meg Antiguán a cukornádat, s a Betty's Hope lett az egyik legjelentősebb cukornádültetvény, ami ma szélmalmaival turista látványosság. Antigua kedvező helyzete és növekvő gazdasági szerepe miatt a XVII-XVIII. században a karib-tengeri angol flotta fő támaszpontja lett, s kiépült a sziget erőd rendszere, ami miatt ellenfelei messze elkerülték. English Harbour haditengerészeti kikötőként 1707 és 1899 között használták, s itt működött 1889-ig a híres Nelson hajógyár. Ma Nelson's Dockyard Nemzeti Park néven fontos idegenforgalmi látványosság. Nelson három évig (1784–1787) szolgált itt, mint flottaparancsnok. Azzal bízták meg, hogy bénítsa meg a rebellis észak-amerikai tengeri kereskedelmet. A gazdasági virágzás időszaka is a XVIII. század volt. Ekkoriban a sziget lakóinak 93%-a volt rabszolga és 200 szélmalom préselte a cukornádat. Még a feketék felkeléseinek száma (1728, 1737) is elenyésző volt. 1730 és 1788 között Jamaica és Barbados után a harmadik helyet

A Karib-tenger szigetei közül 1962 és 1989 között tíz nyerte el függetlenségét; mind Nagy-Britannia gyarmata volt. Az önálló gazdasági-politikai életre többnyire éretlen birtokoktól elsősorban maga a gyarmattartó kívánt megszabadulni, hogy könnyítsen a ránehezedő, eltartásukból fakadó költségvetési terhen. Így sem sikerült minden tervre, mert számos sziget kézzel-lábbal tiltakozott az önállóság ellen. Reálisan felmérték a helyzetüket, s a kényelmesebb és főként biztonságosabb függő státusz fenntartása mellett álltak ki (Anguilla, Montserrat, Kajmán-szigetek, Brit Virgin-szigetek, Turks- és Caicos-szigetek). Az, hogy jól döntöttek, legalábbis gazdasági megfontolásból, jól jelzi, hogy az egy főre eső nemzeti jövedelmük magasabb, mint a függetlenné vált szigetek többségén. A szigetek párosítása, társítása azonban kevesebb sikerrel járt. A szigetvilág történetében gyakran előfordult, hogy a kis szigetek menekülni próbáltak a nagyobbak árnyékából. Van, amelyeknek sikerült (Anguilla), de a többségüknek nem (pl. Nevis, Barbuda).

Antigua alacsony dombvonulatok és agyagos medencék vidéke. Ez utóbbiakat foglalták el az ültetvények, ami miatt a növényzet nagy részét kiirtották. A szigetet felépítő mészkőtábla déli részén találunk egy lepusztult vulkánma-

Jolly Harbour

foglalta el az Angliába irányuló cukorexportban. A rabszolgáság felszámolása után (1834) Portugáliából hoztak szolgákat, de ez nem pótolta a hiányzó munkáskezet, ezért az ültetvények itt is tönkrementek és kénytelenek voltak áttérni a saját szükségletek ellátására.

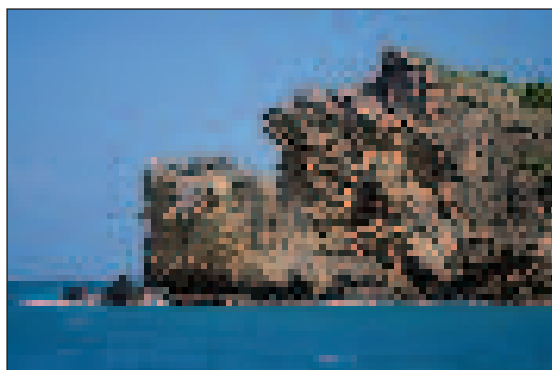
radványt, ami némi változatosságot mutat az eléggé egyhangú tájon. Az évi 800-1200 mm csapadék egyenetlen megoszlása miatt gyakori a vízhiány, melyet tengervíz sóalanító enyhít. Folyó gyakorlatilag nincs. A szárazabb területeken agá-

vék és fügekaktuszok díszelnek. A sziget belsejét járva érhető csak meg, hogy az idilli partvidék és a belső területek között mekkora a kontraszt. A gyarmati időkől megmaradt, egy-egy helyreállított ültetvényes ház körül gondosan ápolt kertet láthatunk és pompás fákat (fűzfa, kassziafa, citromfa, golgotavirág). Közülük talán a bámiafa a legkülönlegesebb, melyet – mint mondják – nem célszerű a házhoz közel ültetni, mert a vöröshangyák előszeretettel keresik fel és lepik el.

Valami miatt megváltás a fővárosba való visszatérés. A turisták már hajóra szálltak, a szigeten pihenők ezt kihasználva keresik fel Saint John's-t, az egyetlen jelentősebb települést. A trópusi szavanna klímán az esti 28 °C már kitűnő ahhoz, hogy a krikettpályán néhány tucaat érdeklődő külföldi is összegyűljön, s megnézze nemzeti sportjuk különleges eseményét. A mérkőzés kezdete előtt szól a calypso, melyet Jamaica Kincaid⁴ helyi író úgy definiál, hogy „ez a Karib-tenger térségére oly jellemző szatirikus népdaltípus, balladaszerű versformával, ritmuszenei kísérettel.” Már itthon, az ő könyvét elolvastva értettem meg néhány, a helyszínen látott dolgot. A lakosság többsége fekete, de a feketék között is voltak feketébbek, akik kevésbé népszerű munkát vállaltak. Ők a guyanaiak, akik azt végzik el, amire a helyiek már nem hajlandóak. Aztán itt vannak az éjszakák leányai. Világosabb bőrű néger nők, mint a helyiek. Ők a Dominikai Köztársaságból jöttek szerencsét próbálni és a helyi nevük – a világosabb tónusra utalva – „tejes pükek”. Ezt per sze senki sem magyarázta el ott a helyszínen, pedig láttunk belőlük eget.

Vártuk a következő napi meglepetésprogramot, amiről tudtuk, hogy csakis a szomszédos Barbuda meglátogatása lehet, mert – lévén alig van más – a fontosabb vendégeket mind odaviszik, és mi, szerencsére a fontosabbak közé tartoztunk. Az Antiguától alig 40 km-re fekvő sziget Coolidge nemzetközi repülőterén parányi magángépek sorakoztak. Barbuda szinte teljesen az exkluzív turizmusból él: vadászat céljából honosították meg itt a szarvast, a vaddisznót és a gyöngytyúkot, hogy a tenger alatti vadászat, vagy a roncsmerülés után – 87 elsüllyedt, ismert hajó maradványával – a felszínen is válto-

zatos szórakozást találjanak az idelátogató gazdag turisták. Ezt a szigetet is indiánok lakták. 1691-ben a már korábban említett Codrington bérbe vette a brit koronától és 1872-ig a család tulajdonában volt. A lapos Barbuda valójában atoll. Székhelye és egyetlen települése egykori tulajdonosának nevét viseli és mindössze néhány házból áll a mangroveerdővel szegélyezett Codrington-lagúna partján, flamingók százainak társaságában. Terméketlen talajú száraz, kaktuszos táj, csodálatos, 10 km hosszú, végtelennek tűnő, egybefüggő tengerparttal. Vízfolyása nincs. Természetvédelmi terület, melyet többnyire erdő borít. Szárazságtűrő növényzete a hónapokon át tartó aszályt is kibírja. A helyiek a kisparszti gazdaságokban hosszúszájú gyapotot, kukoricát és földimogyorót termesztnek. Az 1980-as évek elején függetlenedni akartak Antiguától, mellyel a víz alatti Barbuda Bank köti össze, mivel a nagyobb sziget lakói elkezdtek felvásárolni földjeiket. I.e. 9600-ban még egyetlen szigetet

Vad, sziklás partvidék Antiguán

alkottak, s csak a tengerszint emelkedése miatt váltak ketté. A kirándulás célpontja a karibi világ egyik legrágább szállodája, a K Club volt. Egyszerű ember számára elképzelhetetlen luxus minden szinten, miközben praktikus megoldásokkal törekedtek arra, hogy a lehető legenyhébb módon avatkozzanak be a természet dolgaiba és ez a működésére is érvényes. Itt nincsenek árak (legalábbis kiírva), itt nem illik erről érdeklődni sem. A bátortalan kísérlet után csak annyit mondtak, hogy „attól függ, hogy jachtal vagy magánrepülővel érkezem”. A személyzet láthatatlan, a bárban mindenki kiszolgálhatja magát, de ha akarja, egy diszkrét csengő hangjára megjelenik a pincér, vagy bárki, akire a vendégnek szüksége van. De maguk a turisták is szinte láthatatlanok. Ha Antigua a nyugalom szigete, akkor Barbuda a magányra vágyóké, ami persze lehet „kiscsoportos” is, ha valaki baráti társasággal érkezik. Ennél jobb búvóhely aligha létezik, itt aligha érik utol azt, aki nem akarja.

Ne feledkezzünk meg az országot alkotó harmadik szigetről, a parányi Redondáról sem, melyet 1872-ben csatoltak a 80 km-re lévő Antiguához. Addig Monserrathoz tartozott, melyhez közelebb is fekszik. A kalózok menedékeként szolgáló szigetre az 1860-as években egy amerikai foszfátkitermelő vállalat vetett szemet, s 130 montserratit alkalmazva kezdett a guanó kitermelésébe. Ez egészen az I. világháború kitöréséig tartott. A szinte teljes leállítás fő oka, hogy a legfontosabb felvevőpiac Németország volt. 1929-ben a térséget gyakorta fenyegető hurrikánok egyike az épületek nagy részét elsöpörte, ezért e tevékenységgel 1930-ban végleg felhagytak. A vulkanikus vonulathoz tartozó, meredek falú szigeten nincs vízfolyás, az ivóvizet kutakból, ciszternákból nyerik. A lakatlan szigeten – melyen korábban indiánok éltek – 1978-ban postahivatalt létesítettek és felügyelőt helyeztek el. A különc turisták átmeneti búvóhelyévé vált. Gazdasági haszna szinte csak saját bélyegkiadásából és különös hírekből fakad. Egy montserratit író kamasz I. Felipe (Fülöp) néven (1880–1947) lett Redonda királya, amely tovább öröklődik és tette híressé a szigetet, s amely jelképes utat jár be a világon, elsősorban az irodalom terén. 2001-ben a Redondai Királyság kiadó jelentette meg Matthew Phipps Shiel (1865–1947) könyvét, aki történetesen Redonda első királya is volt. Az ő bankár apja volt az, aki 1880-ban, 15 éves korában a sziget uralkodójává tette őt egy Semper nevű antiguai tiszteltes (állítólag püspök) áldásával. Akkor még senki sem gondolta, hogy ez a játék egy irodalmi dinasztia születéséhez vezet. Shiel John Gawsworth követte Terence Ian Fytton Armstrong néven, I. Juan (János) királyként (1947–1970), majd utána jött Jon Wynne-Tyson, azaz II. Juan király (1970–1997), aki 1997-ben Javier Mariás spanyol író javára lemondott trónjáról. Ezzel a királyi cím Spanyolországba került. Az újdonsült uralkodó kezdeményezésére született a sziget nevét viselő kiadó, amely Redonda szellemét továbbvivő fantasztikus irodalom mellett a terror és félelem „műfaját” is felvállalta. Ma híresebb, mint bármikor. Egy királyi-irodalmi játék részese, melynek intellektuális nemessége között olyanok szerepelnek, mint Dylan Thomas, Lawrence Durrell és Henry Miller. A királyi udvar tagjai írók és filmesek egyaránt, mint például Francis Ford Coppola (Megalópolis hercege), Eduardo Mendoza (Isla Larga hercege), Pedro Almodóvar (Trémula hercege) vagy Guillermo Cabrera Infante (Tigres hercege). J.M. Coetzee kapta a Redondai Királyság Első (irodalmi) Díját. Redonda napjainkra a világot behálózó és egyre terjedő irodalmi birodalmi központtá vált.

4 Jamaica Kincaid: Öcsém halála, Helikon, Budapest, 1999. Ez az egyetlen Antiguáról származó író, akinek könyve magyarul is megjelent.